

Горбова І. С.,
магістрант за спеціальністю D4 «Публічне управління та адміністрування»
Науковий керівник: **Мороз Ю. Ю.,**
д. екон. н., проф.
Державний університет «Житомирська політехніка»

АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОГРАМА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОРУПЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Згідно з дослідженням соціологічної компанії Info Sapiens «Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність», проведеним у листопаді–грудні 2023 року за допомогою опитування населення та представників бізнесу, корупція посідає друге місце серед головних проблем країни. Відповідно до результатів, 71,6 % опитаних вважають корупцію в Україні вкрай серйозною проблемою [3].

У сучасних умовах побудови прозорості та ефективної системи публічного управління особливе значення має впровадження антикорупційних інструментів, що знижують корупційні ризики в органах виконавчої влади. Центральне місце серед них посідає антикорупційна програма, спрямована на системне управління ризиками, формування середовища нульової толерантності до корупції та підвищення довіри громадян до державних інституцій.

Відповідно до статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» антикорупційні програми приймаються в: міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях - шляхом затвердження їх керівниками.

Для органів виконавчої влади більш характерною є адміністративна корупція (administrative corruption) розглядається як окремий різновид або як складова побутової корупції. Вона проявляється у взаємодії між громадянами та представниками держави – чиновниками й бюрократами, які ухвалюють рішення чи надають певні послуги. Часто до цього виду корупції звертаються й суб'єкти бізнесу, коли прагнуть отримати дозволи, ліцензії чи інші необхідні погодження.

Корупція в публічному секторі впливає з неспроможності урядування. Причинами поганого урядування можуть бути низька якість управління публічним сектором, погана взаємодія влади та громадян, слабка нормативно-правова база, відсутність прозорості щодо процесів у публічному секторі та погане інформування. Чинниками поганого урядування є також некомпетентність і неспроможність, що впливають з неналежної підготовки [4, с.12].

Одним із ефективних вирішень описаної проблеми є розроблення та впровадження антикорупційної програми відповідно до Методології управління корупційними ризиками затвердженої наказом НАЗК від 28.12.2021 № 830/21.

Антикорупційна програма – це комплексний документ, спрямований на виявлення, оцінювання та мінімізацію корупційних ризиків у органах влади, однак у вітчизняній практиці її формування та реалізація все ще супроводжуються суттєвими труднощами. Це підкреслює потребу в науковому переосмисленні її ролі з урахуванням сучасних європейських стандартів, рекомендацій GRECO та принципів ризик-орієнтованого управління. Програма виконує діагностичну, регулятивну та моніторингову функції, охоплюючи повний цикл управління ризиками – від їх ідентифікації й аналізу до впровадження заходів і подальшої оцінки результатів. Її ефективність залежить від реальної інтегрованості в управлінські процеси, професійності уповноважених осіб, прозорості роботи органу та рівня цифровізації, що дозволяє не лише реагувати на корупційні прояви, а й запобігати їх виникненню. Одним із найпоширеніших недоліків є формальне ставлення органів виконавчої влади до антикорупційної програми. Часто документ дублює законодавчі вимоги, містить загальні формулювання та не враховує специфіку діяльності органу. Це перетворює програму на декларацію намірів, а не на реальний інструмент управління ризиками.

Основні ознаки формалізму це відсутність конкретних індикаторів ефективності; невідповідність між визначеними ризиками та запропонованими заходами; повторення текстів попередніх років без аналізу змін у роботі органу; мінімальна участь підрозділів, громадськості чи експертів у розробці.

Система антикорупційних програм в Україні поступово наближається до європейських моделей та орієнтується на вимоги провідних міжнародних стандартів. Серед них особливе значення мають стандарти GRECO, що зосереджуються на забезпеченні прозорості, доброчесності та незалежності внутрішніх механізмів контролю. Важливими є також настанови OECD з управління ризиками, які пропагують ризик-орієнтований підхід і наголошують на необхідності регулярної переоцінки ризиків. Додатково вагому роль відіграє стандарт ISO 37001:2016 «Системи менеджменту протидії корупції», який підкреслює значення циклічності, системності та інтеграції антикорупційних заходів у загальну структуру корпоративного управління. Порівняння українських антикорупційних програм із цими міжнародними нормами дає можливість визначити ключові напрями їх подальшого удосконалення, насамперед у сферах прозорості, зміцнення незалежності механізмів контролю та розвитку цифрових інструментів.

Підвищення ефективності антикорупційних програм потребує поглиблення ризик-орієнтованого підходу, що передбачає використання кількісного аналізу, регулярну переоцінку ризиків і залучення зовнішніх експертів, а також посилення професійності й незалежності уповноважених осіб. Важливими є створення прозорої системи моніторингу з відкритими звітами, чіткими показниками результативності та участю громадськості, а також інтеграція цифрових інструментів, таких як автоматизовані системи управління ризиками та електронні механізми повідомлень про корупцію. Особливої уваги потребує запровадження персональної відповідальності керівництва за якість реалізації антикорупційної програми, оскільки саме цей чинник визначає реальну дієвість усієї системи.

Антикорупційна програма є важливим інструментом управління корупційними ризиками в органах виконавчої влади та може бути ефективною лише за умови її практичного, а не формального застосування. На результативність програм негативно впливають формалізм, слабка оцінка ризиків, обмежена незалежність уповноважених осіб, недостатній моніторинг і низький рівень цифровізації, що потребує інтеграції міжнародних стандартів,

розвитку ризик-орієнтованого підходу та удосконалення контролю. Сучасна антикорупційна програма має будуватися на принципах системності, прозорості та ефективності, забезпечуючи реальне зниження корупційних ризиків у державному управлінні.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n246>.
2. Про вдосконалення процесу управління корупційними ризиками: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 28 грудня 2021р. № 830/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-22#Text>.
3. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. URL: https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/309/%D0%9A%D0%9E%D0%A0%D0%A3%D0%9F%D0%A6%D0%86%D0%AF-2023_%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2_%D0%A3%D0%9A%D0%A0.pdf.
4. Серія модулів УНЗ ООН із протидії корупції. Модуль 1.Що таке корупція і чому вона має викликати наше занепокоєння? Навчальні інструменти для викладачів і фахівців. Відень, 2023. URL: https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/ukrainian/UA_Anti-Corruption_Module_1_What_Is_Corruption_and_Why_Should_We_Care.pdf.